

Nr 81

Av herrar Hamrin och Braconier, om ändrad lydelse av § 90 rege-
ringsformen.

Den viktigaste bland våra grundlagar, som bildar den formella grundvalen för vårt statsskick — 1809 års regeringsform — bygger i många avseenden på föreställningar, som numera framstå som starkt föråldrade. En allmän översyn av regeringsformen pågår för närvarande inom författningsutredningen. Detta stora på lång sikt syftande författningsarbete utesluter emellertid icke att enstaka frågor avseende regeringsformen upptagas till särskild behandling.

I sin uppbyggnad och sitt innehåll återspeglar regeringsformen skilda vid dess tillkomst aktuella maktdelningsteorier. I överensstämmelse med dessa läror drages i regeringsformen en bestämd skiljelinje mellan den styrande makten, som innehas av Kungl. Maj:t, den lagstiftande, vilken Kungl. Maj:t delar med riksdagen, och den beskattande, som tillagts riksdagen. Denna maktdelning har ansetts kräva, att riksdagen icke får inlåta sig på bl. a. regeringsmaktens handläggning av särskilda ärenden. Minnet av frihetstidens ständervälde har framför allt påverkat 1809 års grundlagstiftare i denna fråga. Endast vid utövande av sina kontrollerande funktioner ansågs riksdagen böra befatta sig med regeringsmaktens beslut i särskilda fall.

En regel av sådan innebörd fick sin plats i regeringsformens § 90:

Under riksdagens, dess kamrars eller utskotts överläggningar och prövning må icke uti något annat fall eller på något annat sätt än grundlagarna bokstavligen föreskriva, komma frågor om ämbets- och tjänstemäns till- och avsättande, regerings- och domaremaktens beslut, resolutioner och utslag, enskilda medborgares och korporationers förhållanden, eller verkställigheten av någon lag, författning eller inrättning.

Stadgandet har sin logiska plats i en författning, vilken skall reglera ett statsskick av den art som 1809 skapades i vårt land. Parlamentarismens genombrott har emellertid helt förändrat läget. Regeringsmakten är icke längre någon helt oavhängig samhällsfunktion; för dess innehav fordras riksdagens förtroende. Det är under sådana omständigheter nödvändigt att riksdagen kan diskutera och taga ställning till regeringsmaktens avgöranden utan några särskilda begränsningar. Frågan om regeringen alltjämt åtnjuter riksdagens förtroende kan ofta nog tänkas bli aktuell just i samband med något särskilt regeringsavgörande, som riksdagen då måste kunna diskutera. Förbudet i RF § 90 mot överläggningar rörande regeringsmaktens avgöranden står sålunda i fullständig strid med det statsskick, som numera tillämpas i vårt land. Inte minst måste det verka hindersamt för en na-

turlig utveckling av interpellations- och frågeinstituterna som parlamentariska kontrollmedel. I en debatt i första kammaren 1944 (19/4) utvecklade bl. a. nuvarande utrikesminister Undén dessa synpunkter:

När det sålunda heter i paragrafen, att regeringens beslut inte få diskuteras i riksdagen i andra fall än grundlagarna bokstavligen föreskriva, måste väl var och en kunna säga sig, att är det någonting som skall kunna diskuteras i en parlamentarisk församling, så är det regeringens beslut. Och när det säges, att verkställigheten av någon lag, författning eller inrättning inte heller får diskuteras i kamrarna, så förefaller detta också uppenbarligen orimligt i ett parlamentariskt land. Att tillämpningen av en lag, som statsmakterna och därmed riksdagen antagit, inte skall få bli föremål ens för diskussion i kamrarna, är ju besynnerligt.

Att bestämmelsen kunnat dröja sig kvar i regeringsformen är anmärkningsvärt. Betecknande är att försök gjorts att få den avlägsnad just vid 1917 och 1920 års riksdagar, dvs. vid tiden för parlamentarismens genombrott i vårt land. Förklaringen till att bestämmelsen icke omarbetats torde vara att söka däri, att den icke tillämpats i all sin stränghet. Då konstitutionsutskottet år 1944 avvisade ett nytt försök att få lagrummet ändrat, motiverade utskottet sitt avstyrkande med att de dåvarande motionärerna icke påvisat något praktiskt behov för en ändring. Bestämmelsen utgjorde enligt utskottet med den tillämpning den erhållit i praxis icke något hinder för en inom rimliga gränser hållen överläggningsfrihet inom riksdagen. Denna utskottets ståndpunkt torde dock knappast varit hållbar.

Redan i den nyssnämnda förstakammardebatten 1944 kunde herr Knut Petersson peka på ett vid 1943 års riksdag inträffat fall då paragrafen begränsat yttrandefriheten i riksdagen på ett orimligt sätt. Stadgandets ötdisenslighet har återigen belysts av en händelse under 1955 års riksdag, vilken klart visar paragrafens oförenlighet med ett parlamentariskt styrelseskick. I anledning av svar å en enkel fråga i andra kammaren den 9 november 1955 förklarade sig den riksdagsman, som ställt frågan, på grund av gällande bestämmelser — varmed han tydligen åsyftade RF § 90 — vara förhindrad att kommentera svaret.

En omarbetning bör syfta till att ur paragrafen avlägsna förbudet mot att diskutera regeringsmaktens åtgöranden och lagars och författningars tillämpning. Från regeringsmaktens åtgöranden bör domstolarnas verksamhet särhållas. Vid tiden för regeringsformens tillkomst 1809 var visserligen ännu naturligt, i anknytning till äldre svensk tradition, att icke göra någon skillnad mellan den styrande maktens och domstolarnas verksamhet. Utvecklingen efter 1809 har emellertid fört därtill att domstolarna kommit att i enlighet med många maktdelningsläror betraktas som en Konung och riksdag sidoordnad, fristående samhällsmakt. I överensstämmelse härmed bör riksdagen icke äga ingå på bedömning av domstolarnas göranden. I denna del bör sålunda paragrafens innehåll kvarstå oförändrat.

Det synes ur många synpunkter angeläget att paragrafen blir föremål för en omedelbar revision. Konstitutionsutskottet torde under sin behandling av ärendet kunna utarbeta erforderlig författningstext.

Vi få under hänvisning till det anförda hemställa,
att riksdagen måtte såsom vilande för grundlagsenlig be-
handling antaga förslag till sådan ändrad lydelse av rege-
ringsformen § 90 att riksdagen beredes möjlighet att fritt
överlägga om regeringsmaktens avgöranden och åtgöranden
samt om lagars och författningars tillämpning.

Stockholm den 24 januari 1956

Yngve Hamrin

Jean Braconier